

SOUČASNÉ ŽENY

JSOU NÁROČNÉ BYTOSTI

JAK SE U NÁS ZA POSLEDNÍCH 25 LET
ZMĚNIL ŽIVOT ŽEN? A ZMĚNIL SE VŮBEC?
DOSÁHLÝ JSME TOHO, CO JSME PŘED ČTVRT
STOLETÍM POVAŽOVALY ZA POTŘEBNÉ ZMĚNIT?
A CO NÁM TO PŘINESLO? ZEPTALY JSME SE
MARIE ČERMÁKOVÉ ZE SOCIOLOGICKÉHO
ÚSTAVU AKADEMIE VĚD.





Co ze změn v životě ženy za posledních pětadvacet let považujete za nejdůležitější?

Největší změnu vidím v tom, že se ženám rozšířila možnost volby. V mnoha oblastech – vzdělání, práce i uspořádání partnerského a rodičovského života. Současná doba ženám v mnoha věcech otevřela možnosti a umožnila volbu. Ale tím je také staví před obtížná rozhodnutí a činí je za ně zodpovědnými, protože ty volby nejsou na nikom jiném než na nich. Mají plnou zodpovědnost za svůj život.

Už tím, jakého si vyberou partnera, rozhodnou o mnoha rysech svého života.

Ano. Žena je zodpovědná za volbu partnera. Když si vybere špatně, žije se jí obtížně. A většinou už to nezmění, nebo to není bez následků. Pokud si nevybere člověka, který ji podporuje a s nímž tvoří vyvážené partnerství, je to těžké. Život ženy je limitován tím, jakého si zvolí muže. **Způsob soužití partnerů se oproti minulosti značně změnil. Mnoho párů žije dnes bez úředního sňatku, ženy tak přicházejí o právní nároky například na podíl na společném vlastnictví, vdovský důchod a podobně.** Ano, ale tyhle věci lze dnes částečně smluvně zajistit. Když si společně pořizují hypotéku a nejsou manželé, mají si sepsat smlouvu. Pokud je žena tak nezodpovědná, že smlouvu neudělá, je to špatně. Všechno jde, ale ženy musejí svou náročnost, kterou dnes už projevují v oblasti vzdělání a práce, prosadit i v partnerském vztahu. Ošetřit svou pozici i v případech, že finance přináší jen muž a žena se na soužití podílí tím, že ho podporuje a věnuje se rodině, je sice obtížné, ale i to by šlo. Ženy to však nedělají. A končí to tragicky. I v manželství byste měla mít předmanželskou smlouvu. Protože i v rámci této instituce můžete dopadnout špatně. Vztahy vždycky byly a budou štěstí, ale i riziko. A to riziko musíte unést.

Proměnila se nějak role mužů a žen v rodině? Dělalý se průzkumy, jakým způsobem partneři hospodaří, jak se podílejí na domácích pracích?

Máme průzkumy. Dochází ke změnám. Muži se více podílejí na provozu rodiny i péči o děti, ale pořád málo. Investice ženy do péče o rodinu je stále mnohonásobně větší. Pořád ještě se s ženskou rolí spojuje to, že žena je pečovatelka, že se více angažuje v životě rodiny, že kombinuje zaměstnání s péčí o své blízké – a v žádném případě to nejsou jen děti, ale i starší rodiče a všichni potřební v jejím okruhu. Žena tedy velmi často limituje svoje pracovní nasazení tak, aby zvládla jak práci, tak péči. Samozřejmě se to daří velmi těžko, a znamená to, že žena je víc vytížená, víc vyčerpaná, ve větším stresu. Muž se zase cítí vyčerpaný svou rolí – tím, že se od něho větší očekává, že přinese do rodiny víc peněz.

Předpokládám, že se zvýšil počet takzvaných dvoukariérových partnerství či manželství.

➤ Ano. Ale formy toho, jak to páry řeší, jsou různé. Buď se žena stává manažerkou takového soužití a sama objednávat služby, nebo chce mít pořádek domácnost a rodinu pod svou kontrolou a vykonává všechny práce sama. Pak tu máme v praxi i další model, že totiž ani příjmy obou partnerů nestačí na zaplacení pomoci s domácími pracemi či péčí o děti.

České ženy byly vždy hodně orientované na pracovní uplatnění. Vždy měly potřebu vlastního příjmu. Svoji hodnotu vidí nejen v péči o rodinu, ale i ve vlastním přínosu do rodiny, včetně finančního, podporujícího jejich nezávislost.

Společnost však jejich práci nikdy neocenovala stejně jako práci mužskou. Mění se to?

Už dlouho je život rodiny založený na dvou příjmech. Ten druhý – příjem ženy – byl pro rodinu vždy stejně důležitý jako příjem muže. Ale byl nastaven jako nižší, a tím znehodnotil nejen ženskou práci, ale dokonce celou odvětví, kde byly zaměstnány převážně ženy. Pracovaly stejnou dobu a stejně náročně jako muži, ale domů přinášely méně. I proto se očekávalo, že se budou věnovat domácnosti a rodině. Kdyby se příjmy vyrovnaly, častěji by nastoupil model, že je možné se v péči o rodinu střídat. Že by zůstal doma muž a žena pracovala. Současný podíl mužů na rodičovské se u nás pohybuje kolem dvou procent, což je v porovnání s jinými zeměmi velice málo.

Po roce 1989 některé politické strany dokonce předpokládaly, že ženy odejdou z trhu práce a budou se starat o rodinu. Našly se i ženy, které říkaly: „To je dobře, ženy si v domácnosti odpočinou a ješitní muži dostanou šanci se uplatnit.“ Ale dva platy zůstaly důležité. Už jen proto, že když jeden přijde o místo, druhý rodinu jistí. Mnoho rodin už to zažilo. Je to dobrý model a Češky to vědí. Jen ženský přínos není uznaný tak, jak by měl být. Ženy stále berou nižší mzdy, dnes je to v průměru o dvacet procent méně než muži. A přenáší se to i do důchodů. Mzdová diskriminace bohužel trvá. Hodně institucí a podniků se odvolává na to, že si ženy o vyšší plat neřeknou. Ale to, že si o něj neřeknou, nemá být zneužíváno. Je to znevýhodňování ženské pracovní síly. **Ženy si často stěžují, že jim chybí volný čas, který by měly samy pro sebe.**

Pochopitelně! Je důležité zažívat, že nejsem jenom člověk pro práci a člověk pro partnera a děti, jsem ještě já. A to „já“ můžete pocítit, jen když máte čas

České ženy vždy
měly potřebu
vlastního příjmu,
svoji roli nevidí jen
v péči o rodinu.

o něm přemýšlet. Na to potřebujete ten „svůj čas“, být sama se sebou a pro sebe. Než přijdou děti, i když žijete s mužem, máte ještě vlastní osobní život, který je jenom váš. Máte volný čas a sama se rozhodujete, co v něm budete dělat, jestli půjdete s kamarádkami, číst knížku, cvičit, plavat nebo meditovat. Ale pokud máte děti, jste plně zaměstnaná prací a rodinou, začnete si připadat špatně. Tohle je opravdu nedořešený problém partnerských vztahů. Muži obvykle ve vztahu volný čas mají a využívají ho ke svým zálibám.

Mít čas jen pro sebe je totiž v současné době velmi drahocenná a ničím nenahraditelná komodita. Podíl volného času obou partnerů by se měl srovnat a pro-

sadit v předmanželské či partnerské smlouvě. Je třeba dát si do smlouvy s partnerem, že budete mít aspoň osm hodin týdně, které budete žít sama podle svého mimo rodinu. Pomáhá to. Je potřeba se na tom dohodnout a trvat na tom. Žena si často myslí, že to partner sám uzná. Ale to se nestává.

V oblasti mateřství došlo k zásadním změnám – ženy rodí později, mají méně dětí, s otěhotněním mají potíže.

Je to osobní rozhodnutí s individuálními riziky. Mít děti ve dvaceti se dnes zdá být hodně brzy, ale biologické nastavení ženy a přítomnost partnera si nelze zařídít na přání kdykoliv. Co když se později mít dítě nepodaří? Odsouvat to kvůli materiálnímu zajištění? Pak nemusíte mít byt ani dítě nikdy. Je to těžká volba. Je však zřejmé, že příliš odkládat mateřství je velmi rizikové. Bohužel za odkladem často stojí i muži, kteří čím dál častěji nechtějí děti ani závazky. A závazek je i trvalý partnerský vztah. Čím déle vám běží svobodný život bez závazků, tím déle vám běží kariéra a zvykáte si na profity, které vám přinášejí, protože jsou příjemné. Muži jsou náchylní k tomuto způsobu života. Sport, zahraniční dovolené, střídání partnerek, internetové hry. Některé společnosti to



3 VĚCI PODLE MARIE ČERMÁKOVÉ,

KTERÉ SI ZASLOUŽÍ NEJEN
POZORNOST, ALE I PODPORU
ČESKÝCH ŽEN:

Start opravdu velké změny v životě českých žen představuje první **Centrum porodní asistence v České republice**, které vzniklo v Nemocnici Na Bulovce. Porod zde bude probíhat pouze pod vedením porodní asistentky, která řídí i předporodní péči a příjem k porodu. Porodní apartmány s vlastním sociálním vybavením a domácí atmosférou budou umístěny v areálu porodnice, takže bude zajištěna možnost ihned vyřešit případné nepředvídatelné komplikace.

Za všechny, co pomáhají matkám samoživitelkám, chci uvést projekt dvou žen – Petra Květová Pšeničná a Žaneta Slámová spustily akci **Fandí mámám**. Oceňují, že projekt nejenže zprostředkovává materiální pomoc konkrétním matkám samoživitelkám, ale zviditelňuje jejich příběhy a formy možné pomoci.

Renata Mrázová a Denisa Prošková vydaly **pozoruhodnou knihu** příběhů českých žen (Velké ženy z malé země), které svou odvahou a průkopnictvím předbehly dobu. Oceňuji, že dokázaly pro vydání uspořádat úspěšnou crowdfundingovou kampaň.

→ řeší tím, že povolí umělé oplodnění i ženám bez partnerů. U nás to povoleno není. Samozřejmě že žena, která jde do mateřství sama, si to musí dobře rozmyslet, aby se neocitla v ohrožení – tedy mít nějaké úspory, bydlení a rodinné zázemí.

Snaha řešit něco individuálně, netradičně, napříč zvyklostem chce pořádku ještě odvalu a zodpovědnost. Navíc lidé své skutečné názory a záměry často něčím maskují, i sami před sebou. Podřizují se tak určitým sociálním skupinám či trendům. I s tím se musíme naučit lépe zacházet. Jde o to, víc si rozumět, co vlastně opravdu v životě chceme. A na to potřebujeme mít více času pro sebe.

Je obraz dnešní ženy v něčem jiný, než byl před pětadvaceti lety?

Dnešní ženy jsou úplně jinak náročné, než byly ty předcházející. A to na partnerství, na svůj vlastní život, přístup k práci, výběr přátel. Jsou to náročné bytosti, které mají své představy a sny. Což je dobře. Líbí se mi, že se nesmířují s tím, co dostanou, a jdou do toho, aby dostaly, co chtějí. Tuto náročnost považuji za velmi pozitivní. Vidím v ní posun dopředu. Oceňuji, že se nesmířují s nekvalitními potravinami, se zneužíváním veřejného prostoru, že se zajímají o to, jak probíhá péče o děti v době jejich nepřítomnosti, tedy o školky a školy, a snaží se ji zlepšit.

Které zákony a normy změnily život českých žen?

Uvážím-li „ženskou otázku“ zhruba v posledních sto letech, nebylo toho zas tak málo. V roce 1919 bylo ženám přiznáno volební právo, které bylo v roce 1920 potvrzeno, protože československá ústava stanovila, že ženy jsou politicky, sociálně a kulturně rovné mužům. Byly umožněny rozvody, velký pokrok přinesla i faktická legalizace interrupce v roce 1957, přístup k hormonální antikoncepci. V současné době velmi pomáhá ženám i podpora asistované reprodukce. Funguje rodinná politika – porodné, mateřská, rodičovská. Nastaveno to tedy v žádném případě není špatně, žijeme v dobré zemi, jen praxe pokulhává a někdy se to úplně zadrhne.

Je nějaká „ženská otázka“, která vás i dnes velmi zajímá? Třeba s výhledem do budoucna?

Zajímá mě průnik žen do politiky. Kdy budou mít ženy u nás dostatečné sebevědomí, aby si uvědomily, že politika není špinavá práce, ale i šance dosáhnout toho, co chtějí, a je třeba se tam víc prosadit. U nás je žen v politice málo a navíc se nespojují. Jednají podle programů svých politických stran a nedokážou vytvořit ženskou lobby za určitý

postoj nebo názor a ten pak prosadit ve sněmovně. Například ve Skandinávii se političky v důležitých otázkách umí spojit, získat pro svou věc a cíl i muže a prosadit změnu.

Nová „ženská otázka“ současnosti je ale jiná. Jak česká ekonomika dokáže reálně využívat potenciál, který v ženách má? Česká republika to neumí. Jako by české struktury počítaly, že v budoucnu zajistí veškerý inovační a kreativní potenciál roboti a cizinci. Stále nejsou podporovány a adekvátně finančně a společensky oceněny talenty, kvalifikace a schopnosti žen například v pečujících profesích, jako jsou zdravotní sestry, porodní asistentky či ženy pracující v oblasti sociální péče a školství. Navíc na trhu práce jsou ženy penalizovány za mateřství.

Čím to je, že se u nás ženy nedokážou spojit k zajištění svých potřeb?

Dosud je tu silný historicko-sociální odpor žen ke sdružování, navíc ženy u nás zastávají postoj, že jsme individuality a prosazujeme se jednotlivě. Pak jim nezbývají síly, které by vložily do organizace spolků či hnutí. I současné poslankyně často říkají, že si chtějí zachovat integritu, individualitu, samostatně se rozhodovat, ale pro celek tak udělají

málo. Když muži potřebují, rychle se spolu domluví a prosadí si, co chtějí. Také je tu velký odpor k feminismu, přitom nikdo neví, co to je. Stačí, když vám dají nálepku, že jste feministka, a jste vyřízená. Těžko se proti tomu bojuje. A proč také pořád bojovat? O to ženy nestojí. Chtějí tvořit, jít dopředu, někam se posouvat. Sázejí na individuální způsob prosazení. I tak se jim to podaří, ale těžko už vytáhnou druhou a třetí ženu za sebou. Protože mocenské struktury si hlídají, aby měly většinu. Pak jim několik žen v parlamentu, senátu a vládě připadá akorát. Ale kdy ženy u nás v politice dosáhnou alespoň čtyřiceti procent? ■

LUDMILA KORECKÁ



MARIE ČERMÁKOVÁ

- Je vědeckou pracovnící Sociologického ústavu Akademie věd.
- V roce 1990 v něm založila genderová studia se zaměřením na sociologii. Zabývá se postavením žen v české společnosti, sociální politikou ve vazbě na rodinu, problematikou ženského potenciálu na trhu práce a rovných příležitostech mužů a žen.

- V letech 2001–2012 byla ředitelkou Sociologického ústavu.
- V letech 2015–2018 vedla Odbornou komisi pro rodinnou politiku Ministerstva práce a sociálních věcí.
- Od roku 2001 je členkou Rady vlády pro rovné příležitosti žen a mužů. Od roku 2015 předsedá Pracovní skupině k porodnictví.